

ფარული საგამოძიებო მოქმედებების როლი სამოხელეო დანაშაულის გამოძიებისას

თეიმურაზ მიქაბერიძე

კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის დოქტორანტი

თინათინ მახარაძე

კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის დოქტორანტი.

საკვანძო სიტყვები: ფარული საგამოძიებო მოქმედებები, სამოხელეო დანაშაული, გამოძიება

შესავალი

საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 2014 წლის 01 აგვისტოს ცვლილებით, ოპერატიულ სამძებრო ღონისძიებათა ცალკეული სახეები, რომლებსაც ითვალისწინებდა „ოპერატიულ სამძებრო საქმიანობის შესახებ“ კანონი, გაუქმდა და გადაინაცვლა სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში.

დღესდღეობით, სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის XVII თავი მთლიანად ეთმობა ფარული საგამოძიებო მოქმედებების სახეებს, პრინციპებს, ჩატარების წესსა და საფუძვლებს. სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 1433-ე მუხლის მეორე ნაწილის „ა“ ქვეპუნქტი განსაზღვრავს ფარული საგამოძიებო მოქმედებების გამოყენების საფუძვლებს. ზემოაღნიშნული პუნქტით, ფარული საგამოძიებო მოქმედებები შეიძლება ჩატარდეს, თუ გამოძიება ან სისხლისსამართლებრივი დევნა ხორციელდება განზრახ მძიმე ან/და განსაკუთრებული

მძიმე დანაშაულის ჩადენის ფაქტზე. ის ასევე იძლევა იმ მუხლების სრულ ჩამონათვალს, რომელთა გამოძიებისას, (კონკრეტული პირების სისხლისსამართლებრივი დევნისას) ფარული საგამოძიებო მოქმედებები შეიძლება ჩატარდეს. ამ ჩამონათვალში არაა საუბარი სამოხელეო დანაშაულებზე. შესაბამისად, ფარული საგამოძიებო მოქმედება შეიძლება ჩატარდეს მხოლოდ განზრახ მძიმე ან განსაკუთრებით მძიმე სამოხელეო დანაშაულის ჩადენის ფაქტებზე.

1. ფარული საგამოძიებო მოქმედებები – ნოვაცინა ქართული სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობისთვის

2010 წლის 01 ოქტომბერს, ძალაში შევიდა საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, რომლის პირვანდელ, 2009 წლის 9 ოქტომბრის რედაქციაში, ეს მოქმედება სწორედ ასეთი სათაურით იქნა ასახული. პრაქტიკულად, აღნიშნული ცვლილება გახდა პირველი ნაბიჯი, რომელმაც ქართული სისხლის სამართლის პროცესში, ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებათა ცალკეული სახეები გააერთიანა.

რამდენიმე თვეში, „ფარული საგამოძიებო მოქმედებები“ ამოღებულ იქნა საპროცესო კოდექსიდან ჯერ კიდევ ამოქმედებამდე, თუმცა 2014 წლის 01 აგვისტოს ცვლილებით, ეს ინსტიტუტი კვლავ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობის ორგანული ნაწილი ხდება. კერძოდ, ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის შესახებ საქართველოს კანონიდან, სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში გადავიდა შემდეგი მოქმედებები:

- სატელეფონო საუბრის ფარული მიყურადება და ჩაწერა, ინფორმაციის მოხსნა და ფიქსაცია კავშირგაბმულობის არხიდან
- კომპიუტერული სისტემიდან და, ამ მიზნით, კომპიუტერულ სისტემაში შესაბამისი პროგრამული უზრუნვე-

ლყოფის საშუალებების ინსტალაცია

- საფოსტო-სატელეგრაფო გზავნილის კონტროლი
- ფარული ვიდეო და აუდიოჩაწერა, კინო და ფოტოგადაღება, ელექტრონული თვალყურის დევნება ტექნიკური საშუალებებით.

სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში, ამ უკანასკნელი ცვლილების პარალელურად, შესაბამისი ცვლილება განხორციელდა თავად ოპერატიულ-სამძებრო კანონმდებლობაში, სადაც ეს კონკრეტული ღონისძიებები გაუქმდა.

ამავე დროს, კვლავ ძალაშია საქართველოს 1999 წლის კანონი „ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებათა შესახებ“, სადაც შენარჩუნდა ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებათა 11 სახე.

კოდექსის თავდაპირველ ტექსტში, ფარული საგამოძიებო მოქმედებები ცალკე თავად იყო შეტანილი, ხოლო მოქმედების შედეგად მოპოვებული ინფორმაციის გაცნობაში, დაცვის მხარე, შესაძლებელი იყო, სასამართლოს მიერ წინასასამართლო სხდომამდე შეზღუდულიყო. საპირწონედ, დაცვას გააჩნდა საგამონაკლისო უფლება, საქმის არსებითი განხილვისას, სასამართლოში წარედგინა ერთი მტკიცებულება, რაც მოწინააღმდეგე მხარისთვის წინასწარ არ ჰქონდა გაცნობილი. ეს, გარკვეულწილად, ბალანსის დაცვას ემსახურებოდა.

ჯერ კიდევ ძალაში შესვლამდე, კანონმდებელმა სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსიდან ამოიღო ფარული საგამოძიებო მოქმედებები, რაც, პრაქტიკულად, ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებების ჩამონათვალს იმეორებდა და ამ უკანასკნელი ნორმატიული აქტით, შესაბამისი მიზნების მიღწევა სავსებით შესაძლებელი იყო.

შემდგომში, დაცვისთვის საგამოძიებო მოქმედების – ამოღების ჩატარების უფლებამოსილების მინიჭების სანაცვლოდ, კოდექსში გაუქმდა დაცვის მხარის საგამონაკლისო უფლება. 2014 წლის 01 აგვისტოს ცვლილებით კი, საპროცესო კოდექსს ხელახლა დაემატა ფარული საგამოძიებო მოქმედებების თავი. შენარჩუნდა წინა-

სასამართლო სხდომამდე დაცვის მხარის შეზღუდვის შესაძლებლობაც ამ მოქმედებებით მოპოვებული ინფორმაციის გაცნობის ნაწილში, რამაც, უკვე გატარებული საკანონმდებლო ცვლილებების ფონზე, მნიშვნელოვნად დაარღვია მხარეთა თანასწორობა: კერძოდ, ბრალდების წარდგენის შემდეგ, გამოძიების ნებისმიერ ეტაპზე, ბრალდების მხარეს შეუძლია სრულად მიიღოს დაცვის მხარის მტკიცებულებები და დამატებითი საგამოძიებო მოქმედებებით მოიპოვოს მათი საპირისპირო მასალები. ზემოაღნიშნული შესაძლებლობა, ფარული საგამოძიებო მოქმედებებით მოპოვებული მტკიცებულებების უარსაყოფად, დაცვას არ გააჩნია. კერძოდ, წინასასამართლო სხდომამდე 5 დღის განმავლობაში და შემდგომ, მხარეებს ეკრძალებათ ახალი მტკიცებულებების წარდგენა სასამართლოში. შესაბამისად, თუ ფარული საგამოძიებო მოქმედებებით მოპოვებული ინფორმაციის გაცნობა დაცვას შეზღუდული ჰქონდა წინასასამართლო სხდომამდე, მათი გასაბათილებელი მტკიცებულებების შეკრებასა და სასამართლოში წარდგენას, კანონის თანახმად, ის ვეღარ შეძლებს. ამის საპირწონედ, დაცვა ვეღარ იყენებს საგამონაკლისო უფლებასაც, რადგან იგი ჩამოართვა საკანონმდებლო ცვლილებამ.

ფარული საგამოძიებო მოქმედება, განსხვავებით სხვა საგამოძიებო მოქმედებებისგან, კოდექსით განსაზღვრულ ცალკეულ დანაშაულებზეა შესაძლებელი. მაგალითად, ჩხრეკა/ამოღება, შესაძლებელია ჩატარდეს ნებისმიერი დანაშაულის ჩადენის ფაქტზე და მნიშვნელობა არ აქვს კატეგორიას, ხოლო ფარული საგამოძიებო მოქმედება, შესაძლებელია ჩატარდეს მხოლოდ მძიმე და განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულის ფაქტზე და, კონკრეტულად, კოდექსში განსაზღვრულ მუხლებზე. ხსენებული მუხლები ამომწურავია და მათ ადგენს სისხლის სამართლის კოდექსი.

ფარული საგამოძიებო მოქმედება უნდა ჩატარდეს ეროვნული უშიშროების უზრუნველსაყოფად, საზოგადოებრივი უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად, უწესრიგო-

ბის თავიდან ასაცილებლად, დანაშაულის ჩადენის თავიდან ასაცილებლად, ქვეყნის ეკონომიკური კეთილდღეობის ინტერესების დასაცავად, სხვა პირების უფლებებისა და თავისუფლებების დასაცავად. ფარული საგამოძიებო მოქმედებების ჩატარების ფარგლები/ინტენსივობა ზემოაღნიშნული ლეგიტიმური მიზნების პროპორციული უნდა იყოს.¹

ნებისმიერი ლეგიტიმური მიზნით ჩატარებული ფარული საგამოძიებო მოქმედება, იმავდროულად, სისხლის სამართლის საქმისათვის მნიშვნელობის მქონე მტკიცებულების მოპოვებას ისახავს მიზნად, თუმცა მხოლოდ ის ფაქტი, რომ ფარული საგამოძიებო მოქმედების ჩატარების გზით საქმისათვის მნიშვნელობის მქონე მტკიცებულების მოპოვება უნდა მოხდეს ან თავიდან იქნეს აცილებული დანაშაული, ვერ გამოდგება სასამართლოს მხრიდან ამგვარი მოქმედების ჩატარებაზე ნებართვის გაცემის საკმარის საფუძვლად. მხარემ დამატებით უნდა დაადასტუროს ისიც, რომ სხვა საშუალებით, ანუ სხვა საგამოძიებო/საპროცესო მოქმედების ჩატარების გზით, ამგვარი მტკიცებულების მოპოვება და ამგვარი მიზნის მიღწევა შეუძლებელია, ან გაუმართლებლად დიდ ძალისხმევას საჭიროებს.²

2. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის XXXIX თავი მთლიანად ეხება სამოხელეო დანაშაულს

სამოხელეო დანაშაული ხელყოფს სახელმწიფო აპარატის ნორმალურ საქმიანობას, ჩადენილია, როგორც წესი, სახელმწიფო მოხელის მიერ თავისი სამსახურეობრივი უფლებამოსილების მდგომარეობის გამოყენებითა და საჯარო სამსახურის მოთხოვნის საწინააღმდეგოდ. სამოხელეო დანაშაულისაგან სისხლის-

1 ავტორთა კოლექტივი, საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის კომენტარი, 2015 წ. იქვე.
2 იქვე.

სამართლებრივი დაცვის ობიექტია საქართველოს კონსტიტუციით გათვალისწინებული კონსტიტუციური წყობილებისა და საჯარო სამართლის სფეროში წარმოშობილი საზოგადოებრივი ურთიერთობები, რომლებიც დაკავშირებულია სახელმწიფო აპარატისა და მისი ცალკეული რგოლის სწორ ფუნქციონირებასთან. ამასთან, სახელმწიფო აპარატის ცნების ქვეშ იგულისხმება სახელმწიფოს მთელი მექანიზმი, რომელიც მოიცავს როგორც სახელმწიფო ხელისუფლების, ისე მმართველობის ორგანოებსაც. ყველა სამოხელეო დანაშაული ხელყოფს სახელმწიფო ხელისუფლებისა და ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების პრესტიჟსა და ავტორიტეტს. იგი ზიანს აყენებს, ან საფრთხეს უქმნის კონკრეტული პიროვნების უფლებებს, საზოგადოების ან სახელმწიფოს კანონიერ ინტერესს.³

სამოხელეო დანაშაულის თავში მოცემულია 12 სამოხელეო დანაშაული. ყველაზე გავრცელებული სამოხელეო დანაშაულებია: სამსახურებრივი უფლებამოსილების გადამეტება, სამსახურებრივი უფლებამოსილების ბოროტად გამოყენება, ქრთამის აღება, ქრთამის მიცემა, სამსახურებრივი გულგრილობა.

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 1433 მუხლის თანახმად, შესაძლოა, 2019 წლის 29 მაისიდან, ფარული საგამოძიებო მოქმედება ჩატარდეს სამოხელეო დანაშაულის მთლიან თავზე. იმისათვის, რომ გავაკეთოთ აღნიშნული ცვლილების ანალიზი და საჭიროება, აუცილებელია შევხვით ცვლილებამდელ მოდელს. 2019 წლის 29 მაისამდე, ფარული საგამოძიებო მოქმედების ჩატარება შესაძლებელი იყო მხოლოდ მძიმე ან განსაკუთრებით მძიმე სამოხელეო დანაშაულების გამოძიებისას. მაგალითისათვის, იმ შემთხვევაში, თუ გამოძიება მიმდინარეობდა სამსახურებრივი უფლებამოსილების გადამეტების (სსკ-ის 333, ანალოგიურად სამსახურებრივი უფლებამოსილების ბო-

როტად გამოყენების სსკ-ის 332) ფაქტზე, I ან II ნაწილებით ფარული საგამოძიებო მოქმედებები ვერ ტარდებოდა, ვინაიდან მათი სანქციები არ აღემატება 5 წლით თავისუფლების აღკვეთას და, შესაბამისად, წარმოადგენს ნაკლებად მძიმე დანაშაულთა კატეგორიას.

სსკ-ის 333-ე მუხლი სახეზეა, როდესაც ამა თუ იმ ქმედებით ან უმოქმედობით, მოხელე მისი უფლებამოსილების ფარგლებს სცილდება, რაც დადგენილია იმ სფეროში მოქმედი კანონმდებლობით. მაგალითად შეიძლება ჩაითვალოს, როდესაც საჯარო მოხელე ან მასთან გათანაბრებული ალასრულებს ისეთ გადაწყვეტილებას, რომელიც ჯერ კანონიერ ძალაში არ არის შესული და ა.შ.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, სსკ-ის 333-ე მუხლის I ან II ნაწილებით გამოძიების მიმდინარეობის შემთხვევაში, დაუშვებელია ფარული საგამოძიებო მოქმედებების განხორციელება, ვინაიდან ხსენებული ქმედების შემადგენლობები განეკუთვნება ნაკლებად მძიმე დანაშაულთა კატეგორიას. დეტალურად განვიხილოთ სსკ-ის 333-ე მუხლის I და II ნაწილები:

I. მოხელის ან მასთან გათანაბრებული პირის მიერ სამსახურებრივი უფლებამოსილების გადამეტება, რამაც ფიზიკური ან იურიდიული პირის უფლების საზოგადოების ან სახელმწიფოს კანონიერი ინტერესის არსებითი დარღვევა გამოიწვია.

II. სამსახურებრივი უფლებამოსილების გადამეტება სახელმწიფო პოლიტიკური თანამდებობის მქონე პირის მიერ⁴.

ნიშანდობლივია ის გარემოება, რომ სსკ-ის 333-ე მუხლის III ნაწილით მხოლოდ იმ შემთხვევაში მიმდინარეობს გამოძიება, თუ ამ მუხლის I ან II ნაწილით გათვალისწინებული ქმედება ჩადენილია:

- ა) არაერთგზის;
- ბ) ძალადობით ან იარაღის გამოყენებით;
- გ) დაზარალებულის პირადი ღირსების შეურაცხყოფით⁵.

3 ავტორთა კოლექტივი, საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის კომენტარი, 2015 წ.

4 იქვე.

5 საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი, 2019 წ.

განვიხილოთ, თუ რა იგულისხმება სსკ-ის 333-ე მუხლის III ნაწილის „ბ“ პუნქტში სიტყვა „ძალადობაში“:

„ძალადობა“, შესაძლოა, იყოს როგორც ფიზიკური, ასევე ფსიქოლოგიური. დოქტორანტი ირაკლი ნადარეიშვილი ყურადღებას ამახვილებს საჯარო მოხელეთა ინტერესის სფეროში მოხვედრილი უძრავი ქონების დათმობის ფაქტებთან დაკავშირებით. ხსენებულ ფაქტებზე არაერთი გამოძიება მიმდინარეობს შესაბამის საგამოძიებო უწყებაში. ხშირ შემთხვევაში, კონკრეტული საჯარო მოხელეების მხრიდან, ფსიქოლოგიური ზეწოლა ვლინდებოდა საკუთრების დათმობის მიზნით, სისტემატურად ქონების მესაკუთრის დაბარებაში. მოხელე მესაკუთრეს სთავაზობდა, შესაძლო პრობლემების თავიდან არიდების მიზნით, ნებაყოფლობით დაეთმო ქონება. წინააღმდეგ შემთხვევაში, მის მიმართ დაიწყებოდა სისხლისსამართლებრივი დევნა, ასევე პრობლემები შეექმნებოდა მის მეუღლესაც, როგორც ქონების შემძენს. ი. ნადარეიშვილი მიიჩნევს, რომ მოხელე პირდაპირ არ ახდენდა მესაკუთრეზე ფსიქოლოგიურ ზეწოლას. იგი მას მხოლოდ რჩევებს აძლევდა და სავარაუდო შედეგის შესახებ ახდენდა მის ინფორმირებას. როგორც არ უნდა შეიფუთოს საჯარო მოხელეების ქმედებები, ცალსახაა, რომ მათი მხრიდან ადგილი ჰქონდა ფსიქოლოგიურ წნეხსა და იძულებას მიზნის მისაღწევად, მაგრამ საკანონმდებლო ნორმებში არსებულმა ბუნდოვანებამ გამოიწვია მისი ქმედების 333-ე მუხლის I ნაწილით და არა მე-3 ნაწილით 6 დაკვალიფიცირება.

ამ შემთხვევაში, შესაძლოა სადავო გახედეს, თუ რამდენად წარმოადგენს აღნიშნული ქმედება ფსიქოლოგიურ ზეწოლას. როგორც ჩანს, სწორედ ამიტომაც ასეთი პრაქტიკა: ვიდრე ფსიქოლოგიური ზეწოლის აშკარა ნიშნები არ გამოიკვეთება, გამოძიება მიმდინარეობს სსკ-ის 333 მუხლის

I ნაწილით, რასთან დაკავშირებითაც, ამ კანონისმიერი შეზღუდვის გამო, ფარულ საგამოძიებო მოქმედებებს ვერ ჩავატარებთ.

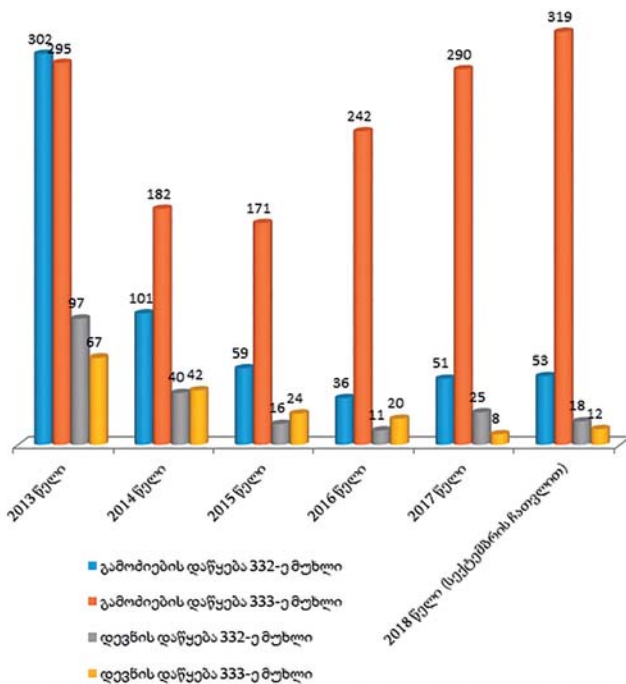
საინტერესოა საგამოძიებო სტრატეგიის განხილვა მაშინ, როდესაც კონკრეტული პირები მიუთითებენ, რომ სამართალწარმოების პროცესში დაირღვა მათი უფლებები. კერძოდ, მათ არ ჰქონიათ ნარკოტიკები ან იარაღი და მოხდა ცალკეული საჯარო მოხელეების მხრიდან კანონსაწინააღმდეგო ნივთების ჩადება. როდესაც პირი სისხლის სამართლის საქმის მასალების სიყალბესთან დაკავშირებით მიუთითებს, რომ კონკრეტულმა საჯარო მოხელეებმა საქმეში ყალბი მონაცემი შეიტანეს, იგი სულაც არ იმყოფებოდა იმ ადგილას, საიდანაც, გამოძიების ვერსიით, მოხდა ნარკოტიკის (იარაღის) ამოღება. აღნიშნულის დადასტურება შესაძლებელია სატელეფონო ანძების მეშვეობით, ასევე სატელეფონო შემავალ-გამავალი ზარების ნუსხით. მაგალითისათვის, მოქალაქე აცხადებს, რომ მისი ფაქტობრივი დაკავების დრო არ ემთხვევა ოქმში ასახულს. დაკავების ზუსტი დროის დასადგენად ითხოვს, ამოიღონ ირგვლივ არსებული სათვალთვალ კამერები, რათა განისაზღვროს დაკავების რეალური დრო და ამხილოს მოხელეები არაკეთილსინდისიერ ქმედებებში, რითაც ამტკიცებს მის მიმართ არალეგიტიმურ დაინტერესებას და ა.შ. გამოძიების სტრატეგიისათვის, შესაძლოა, ასევე საინტერესო იყოს საჯარო მოხელეების სატელეფონო ზარების შემალავ-გამავალი ზარების ნახვა და მათი ადგილმდებარეობის განხილვა. იმის გასარკვევად, რეალურად იმყოფებოდნენ თუ არა შემთხვევის ადგილზე ნარკოტიკების/იარაღის ამოღების დროს, შესაძლოა საქირო გახედეს მათი ფარული მიყურადება, რათა გავიგოთ, უკავშირდებიან თუ არა ისინი ყოფილ თანამშრომლებს (ასევე სავარაუდო დანაშაულის თანამონაწილე პირებს) და აქვთ თუ არა ალტერნატიული გამოძიებისათვის მისაწოდებელი ვერსიის შექმნის და შემდგომ გამოკითხვისას, ამ ინფორმაციის საგანგებოდ მიწოდე-

6 ი.ნადარეიშვილი, ჟურნალი ერუდიტი, 2019 წ., ძალადობისა და იძულების გამიჯვნა/გადაფარვის პრობლემატიკა სამოხელეო დანაშაულის კვალიფიკაციისას.

თეიმურაზ მიქაბერიძე, თინათინ მახარაძე

ბის მცდელობა. მაგალითისათვის, პირს ურეკავენ და იბარებენ კონკრეტულ ადგილას, სადაც მას აკავებს პოლიცია იარაღის უკანონო ტარებისათვის. აუცილებელია დადგინდეს, ვინ დაურეკა. დადგინდეს კომუნიკაციის განმახორციელებელი პირის დემოგრაფიული მონაცემები. ყველა ზემოაღნიშნული მოქმედება განეკუთვნება ფარული საგამოძიებო მოქმედებების თავს და მათი გამოყენება მხოლოდ განსაკუთრებულ სამართლებრივ რეჟიმში იყო შესაძლებელი, აღნიშნული რეჟიმი კი მხოლოდ მძიმე და განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულის კატეგორიას ეხებოდა. მაგალითისათვის, ქრთამის აღება-მიცემის ფაქტზე (სსკ-ს 338, 339) შესაძლებელი იყო ფარული საგამოძიებო მოქმედების ჩატარება, თუმცა სამსახურეობრივი უფლებამოსილების გადამეტების ან ბოროტად გამოყენების ფაქტებზე (სსკ 332 333), მხოლოდ მესამე ნაწილის შემთხვევაში იყო შესაძლებელი.

სსკ-ის 332-333-ე მუხლებით გამოძიების დაწყებისა და დევნის დაწყების სტატისტიკა საკმაოდ მაღალია, რასაც მოწმობს გამოძიებისა და დევნის დაწყების მაჩვენებლები საქართველოს გენერალური პროკურატურიდან გამოთხოვილი ინფორმაციის მიხედვით:

3. 2018 წელს, პარლამენტმა განიხილა საქართველოს მთავრობის ინიციატივა სისხლის სამართლის პროცესში ცვლილებების შეთანხმების შესახებ

ინიციატივის თანახმად, ყველა კატეგორიის სამოხელეო დანაშაულებზე გახდებოდა შესაძლებელი როგორც ფარული, ისე კომპიუტერულ მონაცემთან დაკავშირებული საგამოძიებო მოქმედებების ჩატარება. ხსენებული კანონპროექტის მიზანი იყო კორუფციასთან ბრძოლის ეფექტურობის გაძლიერება. განმარტებით ბარათში, კანონპროექტის მიღების ერთ-ერთ მოტივად, 2017 წლის 28 ნოემბრის ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს დიდი პალატის გადაწყვეტილება დასახელდა საქმეზე – „მერაბიშვილი საქართველოს წინააღმდეგ“ (N72508/13), რომლითაც დაადასტურა, რომ ივანე მერაბიშვილის დაკავება და წინასწარი პატიმრობა (რომელიც გაგრძელდა 2013 წლის მაისიდან 2014 წლის თებერვლამდე) იყო კანონიერი. დიდმა პალატამ, გასაჩივრებულ მუხლებთან მიმართებით, ერთხმად დაადგინა, რომ არ დარღვეულა ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის კონვენციის 5.1 მუხლი, აგრეთვე 5.3 მუხლი (რაც შეეხება ივანე მერაბიშვილისთვის წინასწარი პატიმრობის შეფარდებას). ევროპული ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ანტიკორუფციული ქსელის საქართველოს შეფასების მეოთხე რაუნდის ანგარიშში დადგინდა იქნა კონვენციის 5.3-ე მუხლის დარღვევა საქართველოს სასამართლოს 2013 წლის 25 სექტემბრის გადაწყვეტილების დაუსაბუთებლობის გამო; ევროპულმა სასამართლომ 9 ხმით 8 ხმის წინააღმდეგ დაადგინა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-18 მუხლი მე-5 მუხლის პირველ პუნქტთან ერთობლიობაში – 2013 წლის 14 დეკემბრის ინციდენტიდან გამომდინარე (ივანე მერაბიშვილის ღამით საკნიდან შესაძლო გაყვანის ეპიზოდი).⁷ ევროპული სა-

7 განმარტებითი ბარათი საქართველოს კანონის პროექტზე „საქართველოს სისხლის სამართლის საპრო-

სამართლოს გადაწყვეტილების თანახმად, ამ ეპიზოდთან მიმართებით დადგენილი დარღვევა განპირობებულია იმ გარემოებით, რომ 2013 წლის 14 დეკემბერს, N9 სასჯელაღსრულების დაწესებულებიდან მომჩივნის, ი. მერაბიშვილის შესაძლო გაყვანის ფაქტის გამოძიების მიზნით, ვერ მოხდა მის მიერ დასახელებული შესაბამისი პირების სატელეფონო ჩანაწერებისა და მობილური კავშირის ანძების მონაცემების შემოწმება⁸. ნიშანდობლივია, რომ 2016 წლის 21 ივნისს, ი. მერაბიშვილის საკნიდან გაყვანის ფაქტზე დაიწყო გამოძიება 333-ე მუხლის I ნაწილით. ამ ფაქტზე ვერ მოხერხდა სატელეფონო ზარებისა და ანძების გადამოწმება, ვინაიდან აღნიშნულზე ვრცელდებოდა ფარული საგამოძიებო მოქმედების ჩატარების მოთხოვნები. ხსენებული კანონპროექტი ადამიანის უფლებების სწავლებისა და მონიტორინგის ცენტრის კრიტიკის ქარცეცხლში მოხვდა. ორგანიზაცია მიიჩნევს, რომ ფარული საგამოძიებო მოქმედებების გავრცელება ყველა სამოხელეო დანაშაულზე, მათ შორის გაუფრთხილებლობით ჩადენილ დანაშაულზე, დაუშვებელია. მათი პოზიციის თანახმად, ფარული საგამოძიებო მოქმედებების გავრცელების აუცილებლობა, თითოეულ მუხლთან მიმართებით, უნდა იყოს დასაბუთებული. ფარული საგამოძიებო მოქმედებები წარმოადგენს ადამიანის პირადი ცხოვრების უფლების შეზღუდვას და მხოლოდ უკიდურესი აუცილებლობით უნდა იყოს განპირობებული მათი გამოყენება სამართალდამცავი ორგანოების მიერ. დაუშვებელია გაუფრთხილებლობით ჩადენილ დანაშაულზე ფარული საგამოძიებო მოქმედებების ჩატარება, თუნდაც ეს მძიმე დანაშაული იყოს. წარმოდგენილი კანონპროექტით, ფარული საგამოძიებო მოქმედებების გავრცელება შესაძლებელი გახდებოდა სამოხელეო დანაშაულების თავში მოქცეულ ნაკლებად მძიმე გაუფრთხილებლობით ჩადენილ დანაშაულებზეც, რაც,

მათი მოსაზრებით, კანონის ლოგიკისათვის იყო მიუღებელი. საუბარია საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 342-ე (სამსახურებრივი გულგრილობა) და 342-ე¹ (სპეციალური პენიტენციური სამსახურის მოსამსახურის ან მასთან გათანაბრებული პირის მიერ სამსახურში დადგენილი წესის დარღვევა) მუხლებით გათვალისწინებულ დანაშაულებზე, რომელთა სუბიექტური მხარე გულისხმობს ამ დანაშაულთა ჩადენას მხოლოდ გაუფრთხილებლობით („შეუსრულებლობა ან არაჯეროვნად შესრულება მისდამი დაუდევარი დამოკიდებულების გამო“). აღნიშნულიდან გამომდინარე, ამ დანაშაულთა ნაწილში, დაუშვებლად მიიჩნევენ ფარული საგამოძიებო მოქმედებების ჩატარებას.⁹ როგორც უკვე აღვნიშნეთ, სსკ-ის 342 და 342 1 მუხლები გაუფრთხილებელ დანაშაულებს წარმოადგენენ. ისინი სწორედ ბრალის ფორმით განსხვავდებიან სსკ-ის 332-ე და 333-ე მუხლებისაგან. სამსახურებრივი გულგრილობის ჩადენა შესაძლებელია როგორც დაუდევრობით, ისე თვითიმედოვნებით. შემადგენლობა მატერიალურია და შედეგის არსებობას საჭიროებს. მაგალითისთვის, მოხელე დაუდევარი დამოკიდებულების გამო არ ატარებდა მატერიალურ ფასეულობათა ინვენტარიზაციას, როცა ამის ვალდებულება ჰქონდა. ზემოაღნიშნულმა კი 100 000 ლარის ღირებულების ინვენტარის დაკარგვა გამოიწვია. სახეზეა სამსახურებრივი გულგრილობა, მაგრამ იმ შემთხვევაში, თუ მოხელეს ინფორმაცია ექნებოდა მითვისების ფაქტთან დაკავშირებით და განზრახ არ უშლიდა ხელს მათ ქმედებას, სახეზეა სსკ-ის 332-ე მუხლი¹⁰.

ვეთანხმებით არასამთავრობო ორგანიზაციის მიდგომას გაუფრთხილებელ დანაშაულებთან მიმართებით, რამეთუ ფარული საგამოძიებო მოქმედება ზღუდავს პიროვნების პირადი ცხოვრების უფლებას და მხოლოდ უკიდურეს შემთხვევაში უნდა

8 ცესო კოდექსში ცვლილებების შეტანის შესახებ. მერაბიშვილი საქართველოს წინააღმდეგ, N 72508/13, დიდი პალატის გადაწყვეტილება, ნოემბერი.

9 <https://emc.org.ge/ka/products/faruli-sa-danashaulze-gavrtseleba-daushvebelia>

10 ლეკვეიშვილი მ., თოღუა ნ., მამულაშვილი გ., 2011, სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი (წიგნი II), მეოთხე გამოცემა, გამომცემლობა მერიდიანი, თბილისი

იქნეს გამოყენებული. მხოლოდ მაშინ, როცა სხვა საგამოძიებო მოქმედებები შედეგს ვერ უზრუნველყოფენ. გაუფრთხილებელ დანაშაულზე ფარული საგამოძიებო მოქმედებების გავრცელება, გარკვეულწილად, აფართოებს გამოყენების ფარგლებს, რითაც 2014 წლის ცვლილების ძირითად იდეასთან მოვა წინააღმდეგობაში. ევროპის ადამიანის უფლებათა სასამართლომ, კონკრეტულ საქმეებზე მიღებული გადაწყვეტილებებით, პრეცედენტული პრაქტიკა შექმნა (იხ: HUVIG ვ france no 11105/84; venezuela v spain 58/1997/842/1048).¹¹ აღნიშნულ საქმეებში, ევროპული სასამართლო განსაკუთრებულ სამართლებრივ რეჟიმს უწესებს სახელმწიფოს ფარული საგამოძიებო მოქმედებების განხორციელებისას. სწორედაც რომ დანაშაულის ხასიათმა და კატეგორიამ უნდა განსაზღვროს, თუ რამდენად ლეგიტიმური იქნება ჩატარებული საგამოძიებო მოქმედება. ევროპის ადამიანის უფლებათა სასამართლოს ამგვარმა მიდგომამ განაპირობა 2014 წლის 1 აგვისტოს ცვლილება სისხლის სამართლის კოდექსში და დანაშაულის მხოლოდ ცალკეულ კატეგორიებზე შესაძლებელი ფარული საგამოძიებო მოქმედებების ჩატარება. ვფიქრობთ, რომ ამ ტიპის შებოჭვა სახელმწიფოს წინააღმდეგობის ნაბიჯია, ერთის მხრივ, ადამიანის უფლებების დაცვის ქრილში, თუმცა, მეორეს მხრივ, სწორად უნდა შეირჩეს დანაშაულის ის კატეგორიები, რომლებზეც უნდა გავრცელდეს ფარული საგამოძიებო მოქმედებები, რამეთუ სამოხელეო დანაშაულთან ბრძოლა არანაკლებ დიდი გამოწვევაა სამართლებრივი სახელმწიფოს ფორმირების პროცესში. ამიტომაც აუცილებელი, განსაკუთრებული სიფრთხილით მოხდეს დანაშაულთა კატეგორიის არჩევა, რაზეც უნდა გავრცელდეს ფარული საგამოძიებო მოქმედებები, რათა გაუმართლებლად არ გაფართოვდეს არეალი და სახელმწიფოს ხელში არ მოხვდეს მეტი ბერკეტი, დაუსაბუთებლად აკონტროლოს საზოგადოება და, მეორე მხრივ, კი

დანაშაულთან ბრძოლა უშედეგო არ აღმოჩნდეს. სამოხელეო გაუფრთხილებელი დანაშაული არ შეიცავს იმ რანგის საფრთხეებს, რომ არსებობდეს ფარულ საგამოძიებო მოქმედებათა გამოყენების აუცილებლობა.

დასკვნა

წინამდებარე კვლევაში მიმოხილულ იქნა ფარული საგამოძიებო მოქმედებების ძირითადი საფრთხეები და რისკები მათი მოქმედების არეალის გაზრდის შემთხვევაში. ასევე, ხაზგასმულ იქნა ის პრობლემები, რომლებიც უკავშირდება ნაკლებად მძიმე კატეგორიის სამოხელეო დანაშაულის გამოძიებისას, შესაბამისი საგამოძიებო ბერკეტების, ინსტრუმენტების არარსებობას.

დასასრულს, ასევე უსათუოდ უნდა აღვნიშნოთ სამოხელეო დანაშაულის ძალზე სპეციფიკური ბუნება. ასეთი დანაშაულები ხელყოფს საჯარო ინტერესებს და ხელს უშლის სახელმწიფო აპარატის ნორმალურ ფუნქციონირებას. კანონმდებელმა სამოხელეო დანაშაული მიიჩნია ერთ-ერთ ყველაზე საშიშ დანაშაულად და სწორედ ამიტომ დააწესა ხანდაზმულობის უმაღლესი – 15 წლიანი ვადა მიუხედავად იმისა, თუ რომელი კატეგორიის სამოხელეო დანაშაულს ეხება საქმე. ამდენად, კანონმდებლის მხრიდან სამოხელეო დანაშაულისათვის მიჩენილი ასეთი განსაკუთრებული ადგილის გამო, აუცილებელია არსებულმა სისტემამ შექმნას შესაბამისი ინსტრუმენტები ამ ტიპის დანაშაულების მაქსიმალურად დროულად და ეფექტურად გამოძიებისათვის. ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, კვლევის ფარგლებში, ჩვენი პრაქტიკული, თეორიული რეკომენდაციები შემდეგში მდგომარეობს:

1. შეიცვალოს მოქმედი კანონმდებლობა და ფარული საგამოძიებო მოქმედებების ჩატარება შესაძლებელი გახდეს ყველა კატეგორიის განზრახ სამოხელეო დანაშაულებზე. გაუფრთხილებლობით ჩადენილ სამოხელეო დანაშაულზე მსგავს

11 HUVIG v france no 11105/84; venezuela v spain 58/1997/842/1048

საჭიროებას ვერ ვხედავთ, რადგან გაუფრთხილებლობით ჩადენილი დანაშაული, თავისი შინაარსით, არ შეიცავს იმ მასშტაბის საფრთხეს, რომელიც შეიძლება გახდეს ადამიანის უფლებების შეზღუდვის საპირ-წონე

2. ყველა ნაკლებად მძიმე კატეგორიის დანაშაულზე ფარული საგამოძიებო მოქმედებების ჩატარების შუამდგომლობის დაყენებისას, პროკურორს უნდა დაუწესდეს განსაკუთრებულად მაღალი სტანდარტი მტკიცების, თუ რატომ არის აუცილებელი საგამოძიებო მოქმედების ჩატარება და სხვა საგამოძიებო მოქმედებები რატომ ვერ უზრუნველყოფს შედეგს
3. ყველა ნაკლებად მძიმე კატეგორიის დანაშაულზე ფარული საგამოძიებო მოქმედებების ჩატარების შუამდგომლობის დაყენებისას, სასამართლო კონტროლის მექანიზმიც უნდა იყოს შესაბამისად მკაცრი შეფასებისას. სასურველია, მოეწყოს სპეციალური სემინარები, სადაც მონაწილეობა უნდა მიიღონ როგორც პროკურორებმა, ისე მოსამართლეებმა
4. ზემოაღნიშნული ცვლილებების განხორციელება ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილებების აღ-

სრულებისას არსებული ხელის შემშლელი გარემოებების აღმოფხვრის მიზნითაცაა გამართლებული, რათა მომავალში საკანმომდებლო ბერკეტის არარსებობის გამო არ დადგინდეს დარღვევები

5. გამომდინარე იქედან, რომ არ არსებობს მექანიზმი, რომლის მეშვეობითაც ნაკლებად მძიმე სამოხელეო დანაშაულის გამოძიებისას ტარდება ფარული საგამოძიებო მოქმედებები, არსებობს საფრთხე იმისა, რომ მუხლის გადაკვალიფიცირება მოხდეს სხვა ნაწილზე, რათა მხოლოდ ფორმალურად მოხდეს ფარული საგამოძიებო მოქმედების ჩატარების ლეგიტიმაცია. ამ ქმედებით, გამოძიება ვერ იქნება ობიექტური.

სამოხელეო დანაშაულის ეფექტიანი გამოძიება ძალიან მნიშვნელოვანია, ვინაიდან ამ ტიპის დანაშაული ხელყოფს სახელმწიფო აპარატის ნორმალურ ფუნქციონირებას და რაც ასევე საფრთხეს უქმნის კონკრეტულ პირთა უფლებებს. სწორედ ამიტომ, ფარული საგამოძიებო მოქმედების სამოხელეო დანაშაულზე – გავრცელების სწორი მოდელის შემუშავებით მოვძებნით ზღვარს, დავიცვათ ადამიანის უფლებები და მოვახდინოთ სამოხელეო დანაშაულის პრევენცია.

თეიმურაზ მიქაბერიძე, თინათინ მახარაძე

THE ROLE OF COVERT INVESTIGATIVE ACTIVITIES IN OFFICIAL MISCONDUCTS

Teimuraz Mikaberidze

PhD student at the Caucasus International University

Tinatin Makharadze

PhD student at the Caucasus International University

KEYWORDS: Covert investigative activities, Official misconduct, Investigation

RESUME

The present article analyzes the necessity of applying covert investigative activities to all categories of official misconducts. It addresses to all types of covert investigative activities which are mostly used in the course of investigation of official misconducts. The article further discusses domestic and international legal tools and practices of using covert investigative activities. The author draws considerable attention to the applicable standards of covert investigative activities and suggests recommendations in this respect, which protect the interests of individuals and that of investigation. Although, application of covert investigative activities poses potential threat to human rights, on the other hand, the interest of an effective investigation of official misconducts is an essential element of crime prevention and the rule of law.

BIBLIOGRAPHY:

1. Authors Collective, 2015. Commentary on the Code of Criminal Procedure. (In Georgian)
2. Lekveishvili M. Todua N. Mamulashvili G. Private Part of the criminal law (Book II), fifth Edition, Meridian Publishing House, Tbilisi 2017. (In Georgian)
3. Criminal Code. (In Georgian)
4. Criminal Procedure Code. (In Georgian)
5. Authors' Team, 2017 Tbilisi. Handbook of investigation methodology. (In Georgian)
6. Letter of the Prosecutor General's Office N51-2565 letter. (In Georgian).

NOTES:

1. Authors' Collection, Commentary on the Criminal Procedure Code of Georgia, 2015. (In Georgian)
2. Authors' Collection, Commentary on the Criminal Procedure Code of Georgia, 2015. (In Georgian)
3. Lekishviliishvili, Todua N., Mamulashvili c. 2011, Private Part of Criminal Law (Book II), Fifth Edition, Publishing House Meridian, Tbilisi. (In Georgian)
4. Criminal Code of Georgia, 2019. (In Georgian)
5. Criminal Code of Georgia, 2019. (In Georgian)
6. I. Nadareishvili. Erudite Magazine, 2019, The Problems of Separation of Violence and GE When qualifying for a crime. (In Georgian)
7. Explanatory note on the Draft Law of Georgia on Amendments to the Criminal Procedure Code of Georgia; (In Georgian)
8. Merabishvili v. Georgia, N 72508/13, Grand Chamber Decision, November; (In English)
9. <https://emc.org.ge/ka/products/faruli-sa-danashaulze-gavrtseleba-daushvebelia> (In Georgian)
10. Lekishviliishvili, Todua N., Mamulashvili c. 2011, Private Part of Criminal Law (Book II), Fifth Edition, Publishing House Meridian, Tbilisi; (In Georgian)
11. HUVIG v france no 11105/84; venezuela v spain 58/1997/842/1048 ENG. (In Georgian)

თეიმურაზ მიქაბერიძე, თინათინ მახარაძე